

Pravopisni rat : Komentirana bibliografija publicističkih članaka o hrvatskom pravopisu objavljenih u 2000. i 2001. godini, VI.

Babić, Stjepan; Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 2005, 52, 103 - 109**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:966904>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-07**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PRAVOPISNI RAT

Komentirana bibliografija publicističkih članaka o hrvatskom pravopisu objavljenih u 2000. i 2001. godini

Stjepan Babić i Sanda Ham

146. I. Lasić, Bez tlake na jeziku, razgovor s Josipom Silićem, FT,¹ 24. ožujka 2001., str. 48.–49.

Opširan razgovor na dvije stranice u kojem ima svega i svačega, ali da se pokaže čega, dovoljno je navesti samo nekoliko primjera.

Prvo pitanje postavljeno J. Siliću glasi:

“Vaš pravopis... odlikuje u se tolerantnim odnosom prema riječima tipa đumbus, džungla, đakonija. Međutim u vama konkurentskom pravopisu... te se riječi diskriminiraju. Znači li to da sinonimiju smatrate bogatstvom jezika?”

U odgovoru, pouka o sinonimiji jezika. Kao da mi, autori Hrvatskoga pravopisa, to ne znamo? U 4. izdanju napisali smo ove riječi:

“Polazimo od pravila da je u književnom jeziku sve dobro ako je upotrijebljeno u skladu sa svojom stilskom vrijednosti.”

Samo nismo mogli unositi neutralno pa reći: mi donosimo kako se što piše, a kako se što upotrebljava, to se nas ne tiče, kako to rade Anić-Silić, nego smo na ovaj način upozoravali na hrvatsku riječ ili na stilski neobilježen lik: u 4. izdanju imamo i *djelovodni, djelovodnik, djelovođa, djelovotkinja* i kažemo da se i te riječi mogu upotrijebiti ako se upotrijebe u skladu sa svojim stilskim vrijednostima, ali upozoravamo da je to hrvatski stilski neutralno *izvršni, upravni, urudžbeni zapisnik, poslovođa, vođa, zapisničar, bilježnik, tajnik, poslovotkinja*. U 5. smo izdanju srpske riječi izostavili, a Anić-Silić te srpske riječi donose bez ikakva upozorenja, i to još u 4. izdanju. Možda i Silić zna da to nisu hrvatske riječi, ali kako će to znati korisnik njihova pravopisa da te riječi imaju stilsku vrijednost kad ih donose jednako kao i riječi *djetelina, djetelište* i dr. U tome njihov pravopis unosi veliku zbrku, a da oni prelaze pravopisnu kompetenciju lako je pokazati na mnogim primjerima.

Jedno od pitanja i odgovora glasi:

¹ Upotrijebljene su ove kratice: F - Fokus, FT - Feral Tribune, G - Globus, GS - Glas Slavonije, HN - Hrvatske novine, HS - Hrvatsko slovo, J - Jezik, JL - Jutarnji list, N - Nacional, NBL - Novi Brodski list, ND - Nedjeljna Dalmacija, NL - Novi list, O - Obzor, R - Republika (novine), SD - Slobodna Dalmacija, ŠN - Školske novine, V - Vijenac, Vj. - Vjesnik, VL - Večernji list, Z - Zarez.

“Često se govori o kontaminaciji hrvatskoga jezika srpskim, u bivšoj Jugoslaviji. Koliko je doista hrvatski jezik bio i ostao kontaminiran srpskim, koliko je nad njime bilo nasilja?

- Najprije moram reći da nema nasilja nad jezikom nego nad onima koji se njime služe. Jezik ima svoje unutarnje zakonitosti kojima će se suprotstaviti svakom nasilnom prođoru u nj.”

Tu J. Silić skače sebi u usta. Najprije kaže da nema nasilja nad jezikom, nego nad onima koji se njime služe, a onda kaže da će se jezik suprotstaviti svakom nasilnom prođoru u nj. Ne će valjda jezik, nego ljudi koji govore njime. Drugo, to znači da srpsko nasilje nije utjecalo na hrvatski jezik jer se on svojim unutarnjima zakonitostima suprotstavio. Bitna su obilježja hrvatskoga jezika ostala netaknuta, nekontaminirana - kaže Silić. Ništa bezočnije od toga u opravdavanju srpskoga nasilja! (S. B.)

147. E. M. Škomrlj, Ekstremni politički zahtjevi prema jeziku uvijek nađu i zagovornike među lingvistima, nadnaslov: Dr. Ivo Pranjković, jezikoslovac, o stanju jezične kulture i pismenosti, podnaslovi: Hrvati baš ne čitaju, Pravopisni čistunci nisu pristojni, NL, 24. ožujka 2001, prilog Profil, str. 12.–13.

U razgovoru koji se uglavnom vodi o pravopisu, politici i jezičnoj kulturi, Pranjković donosi opće sudove bez temelja u stvarnosti, a kad tako postupa, ide do apsurdne tvrdnje da bi (dosljednosti radi) trebalo pisati *prjevoditi* od *prijevod* i *prjepisivati* od *prijepis*. Smatra da se tako ostvaruje dosljednost s obzirom na oblike *strjelica* i *brjegovi*. Međutim, I. Pranjković ili ne zna (ili ne želi znati pa namjerno pogrješno usmjerava javno mišljenje) da tu nije posrijedi kraćenje sloga s dvoglasnikom, nego duljenje; nije *prjevoditi* od *prijevod* i *prjepisivati* od *prijepis*, nego je obratno, *prijevod* je od *prevoditi*, a *prijepis* od *prepisati* i zato oblike *prijevod* i *prjepisivati* nije tražio ni jedan pravopis.

Pokazati takvo stručno neznanje u tako ozbiljnim stvarima, zaista je žalosno.

Ipak, ima u Pranjkovića i pokoja dobra misao. Primjerice:

“Ne postoje pravopisna i jezična pravila zbog toga što je nekomu palo napamet da gnjavi ljude, nego zato što je to efikasan² mehanizam za sporazumijevanje među ljudima... Ne možete dati slobodu nekome tko ne zna ni što treba birati, ni što ima na raspolaganju.”

Dobre misli, samo je u tome trebao poučiti i Slavka Goldsteina da se ne sramoti parolajući s tvrdnjama koje ni s naravi književnoga jezika ni s njegovim normiranjem nemaju veze. (S. B.)

² Rekao bih djelotvoran, uspješan i sl., a ne efikasan (napomena S. B.).

148. Stjepko Težak, Pravopis i pravogovor, ŠN, 27. ožujka 2001., str. 12.

Na primjerima pisanja i izgovora dvoglasnika (pisati: *lijep*, govoriti *ljep*), pisanih skupova *ds, ts* (pisati: *odstupiti*, govoriti: *octupiti* ili *otstupiti*) i unutarotvorničkoga *j* (pisati: *bio*, govoriti: *bijo*), S. Težak pojašnjava i odnos govora i pisma (pravogovora i pravopisa) i teškoće koje može izazvati neshvaćanje takva odnosa i izjednačavanje govora s pismom.

U svezi s izjednačavanjem govora i pisma, S. Težak podsjeća na činjenice koje su neki, u vrijeme pravopisnoga rata, čini se zaboravljali jer su izjednačavnje pravopisa i govora isticali kao pravopisnu vrlinu i “jezičnu prirodnost”:

“U vezi s pravogovorom valja podsjetiti i na tzv. *fonetski pravopis*, koji bi se mogao provoditi po načelu “piši kao što govoriš”. To se načelo obično pripisuje Vuku Karadžiću, koji ga je, zahvaljujući svom učitelju i mentoru Jerneju Kopitaru, preuzeo, i to u skraćenoj verziji, od njemačkoga jezikoslovca Johanna Christophera Adelunga (1732.–1806.). Međutim, dosljedno provođenje takvoga pravopisa u hrvatskom jeziku imalo bi za posljedak otprilike ovakvo pisanje: Iutombismo slučaju svi bili nastrani studenskoga prectavnika kojije bijo najuvjerljiviji neslažućise snajnovijim odlukama. Svićemoga podržati i nećemomuse pokazati prijatelji samo nariječima (ili – nariječima) nitićemo octupiti odsvojih načela.” (S. H.)

149. A. Radak, Goldstein: Poštujemo drugi pravopis, neka stručna javnost bira, nadnaslov: predstavljen Anić-Silićev pravopis, podnaslov: ‘Laž je da je ovaj pravopis rađen na tragu novosadskoga pravopisa. Istina je upravo suprotna’, rekao je Ivo Pranjković, R, 28. ožujka 2001., str. 15.

Članak je vijest s predstavljanja Anić-Silićeva Pravopisa hrvatskoga jezika. Na predstavljanju su govorili izdavači S. Goldestein i A. Žužul, recenzent I. Pranjković i autor J. Silić.

S. Goldestein govorio je o teškom putu koji je Pravopis prošao od svog prvog pa do ovog, 4. izdanja. Nije, međutim, spomenuto da prva tri izdanja nisu *hrvatskoga*, nego *hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zato je na predstavljanju rečeno i naglašeno, kako novinarka navodi:

“... da je ovaj pravopis na tragu novosadskoga pravopisa. To je laž, jer je najdalje od njega otišao. Istina je upravo suprotna, a najviše je hrvatski onaj pravopis koji je najbolji.”

Ponovljeno je i ono što se neprestance ponavljalo o Anić-Silićevu pravopisu tijekom zaglušujuće promidžbe, i to mjesecima prije nego što je Pravopis objavljen:

“... da se taj pravopis bavi samo pravopisnom problematikom, te da gramatičkim i leksičkim dvojnostima pristupa ravnopravno, ne miješajući se ni u stanje, ni u standard hrvatskoga jezika.”

O nevedenim dvjema tvrdnjama ne ću raspravljati, nego ću umjesto rasprave navesti niz primjera iz novosadskoga pravopisa (1960.) i Anić-Silićeva (2001.). Primjeri su isti, potvrđuju se u obama pravopisima, a pokazat će je li Anić-Silićev pravopis ‘*na tragu novosadskoga pravopisa*’, zalazi li u leksičku normu, a primjeri će pokazati da se *leksičkim dvojnostima* (kojima se ‘*pristupa ravnopravno ne miješajući se ni u stanje, ni u standard hrvatskoga jezika*’) smatraju brojni srbizmi koji se navode uz hrvatske riječi:

“haps	kaigdžija ³	kaiš	kulminacijski
hapsana		kaišac	kulminacioni
hapsandžija	kafedžija	kaišajući	
hapseći	kafedžijski ⁴	kaišanje	sopranistica
hapsiti		kaišar	sopranistkinja
hapšen	kašičara	kaišareći	
hapšenica	kašičetina	kaišarenje	solistica
hapčeničin	kašičica	kaišarev	solistkinja”
hapšenički	kašičkajući	kaišariti	
hapšeniče	kašičkanje	kaišati	primitivist
hapšenje	kašičkati ⁵	kaišić ⁶	primitivistkinja...”

Na temelju se navedenih primjera može zaključiti da Anić-Silićev pravopis jest na tragu novosadskoga jer mu prepisuje rječnik, da zalazi u leksičku normu jer hrvatskomu jeziku pripisuje obilje nehrvatskih riječi i da se na taj način miješa i u normu i u standard hrvatskoga jezika. (S. H.)

150. S. Begović, Živi hrvatski jezik, Vj., 28. ožujka 2001., str. 13.

151. M. J., Osvojena pravopisna sloboda, VL, 28. ožujka 2001., str. 19.

152. N. Sorić, Po zakonitostima, SD, 28. ožujka 2001., str. 37.

153. A. P., Predstavljen Anić-Silićev ‘Pravopis hrvatskog jezika’, JL, 28. ožujka, 2001., str. 20.

³ *Kaigdžija* znači: *lađar*. Ali ne na hrvatskom.

⁴ *Kafedžija* i *kafedžijski* znači *gostioničar* i *gostioničarski*.

⁵ U novosadskom je pravopisu uz *kašičkati* navedeno u zagradi da *kašičkati* znači kusati kašikom. U Anić-Silića pojašnjenje izostaje.

⁶ U novosadskom je pravopisu navedeno da *kaišar* znači zelenaš, a *kaišariti* znači krijumčariti. I to pojašnjenje izostaje u Anić-Silića. Vrijedno je napomenuti da je J. Silić u razgovoru s Vjesnikovom novinarkom, B. Matejčić (travanj ove godine) na pitanje bi li opet u pravopis uvrstio riječi *kašičkati* i *kaišariti*, kratko odgovorio: Ne.

154. R. Dragojević, Od cenzure preko zabrane do rivaliteta, NL, 28. ožujka 2001., str. 11.

155. (Hina), Predstavljen Anić-Silićev pravopis, GS, 29. 3. 2001., str. 15.

Svih je šest gornjih članaka posvećeno predstavljanu Anić-Silićeva pravopisa i u svima se ponavljaju iste teze i priča se ista priča – da Anić-Silićev pravopis nije na tragu novosadskoga i da ne ulazi u gramatičke i leksičke kompetencije i da je dosljedno fonološki... Bilo bi dobro kad bi bilo točno. (S. H.)

156. J. Silić, Babić ne bira sredstva da me osramoti, nadnaslov: Josip Silić odgovara Stjepanu Babiću, podnaslov: Nije istina da naš pravopis iz 1986. nije “dobro dočekan” u Beogradu “jer je rađen bez njih” (tj. Srba). On je tamo tako dočekan jer je značio definitivan raskid s ideologijom Novoga Sada. VL, 1. travnja 2001., str. 45.

J. Silić odgovara na članak S. Babića⁷, odgovor je to na Babićevu obranu od Silićeva napada. J. Silić najprije navodi što je u Babića prije 35 godina bilo (tobože) unitaristički, zatim raspravlja o nepostojanome *e* i na kraju iznosi (neistinu) da je njihov pravopis 1986. dobio odobrenje Ministarstva. (S. B.)

157. I. Rodić, Nemamo nacionalne jezične politike, podnaslov: Kada bi postojala nacionalna jezična politika i tijelo koje bi tu politiku artikuliralo u svim njezinim segmentima, od pravopisa nadalje, tada bi i stajališta pojedinih autora bila njihova pojedinačna stajališta koja nikoga osim njih samih ne bi obvezivala, ŠN, 3. travnja 2001., str. 3.

Članak je opširan razgovor s M. Samardžijom u kojem se pet pitanja i odgovora, polovica članka, odnosi i na pravopis.

M. Samardžija smatra da nije dobro supostojanje dvaju pravopisa; iznosi činjenicu da prosječan korisnik pravopisa u pravopisu ne očekuje samo pravopisna rješenja, nego i gramatičku i leksičku (pa su nam pravopisi sve deblji i veći za razliku od prvoga službenoga pravopisa, Brozova iz 1892. koji je obasizao samo 152. str.); da prosječan korisnik očekuje jednoznačnost, a ne dvostrukosti, a dvostrukosti su učinkom naše burne jezične povijesti i nije ih moguće dokidati (barem ne 2001.).

M. Samardžija govori i o načinu izradbe pravopisa (i Babić-Finka-Moguševa i Anić-Silićeva) i kaže da su oba pravopisa autorska djela i da su:

“... zapravo rađeni po načelu što su *autori* mislili da bi trebalo mijenjati i kako bi trebalo određene stvari u jeziku urediti, a ne na temelju podataka dobivenih ne uobičajeni način, dakle u razgovoru sa stručnjacima, razmjenom mišljenja pa čak i suprotstavljanjem različitih mišljenja. Koliko mi je poznato, toga nije bilo ni kod jednih ni kod drugih autora pravopisa.”

⁷ U ovom radu komentari 97. i 123. u 1. i 2. broju ovoga godišta.

Međutim, M. Samardžiji ipak je poznato kako je, i u razgovoru s kim, nastajao Hrvatski pravopis Babić-Finka-Mogušev. Razgovora je s kolegama sustručnjacima ipak bilo, i to široko zasnovanih, barem kada je o pripremi izdanja Hrvatskoga pravopisa iz 1994. riječ.⁸ O tom postoji dokumentacija objavljena u Jeziku⁹ iz koje se vidi da su autori pravopisa (točnije, Jezično povjerenstvo MH) zatražili i dobili mišljenje o pravopisnim načelima od Zavoda za hrvatski jezik, Katedre za suvremeni hrvatski književni jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Društva hrvatskih književnika, Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske, Razreda za filološke znanosti HAZU i Razreda za književnost HAZU. Dakle, sedam¹⁰ je hrvatskih ustanova raspravljalo o pravopisnim načelima Babić-Finka-Moguševa pravopisa. M. Samardžija to svakako zna jer je Katedra za suvremeni hrvatski književni jezik održala sastanak zbog dopisa o pravopisnim načelima Jezičnoga povjerenstva MH i jer je taj sastanak sazvao i odgovor MH napisao M. Samardžija, tadašnji voditelj Katedre. Katedrin je odgovor (u potpunosti niječan) zaključen ovim riječima:

“I konačno, podsjećamo Povjerenstvo na... poznatu i priznatu činjenicu da je Katedra za suvremeni hrvatski književni jezik stručno tijelo koje donosi odluke, a ne tijelo koje bi se tek izjašnjavalo o tuđim godovim odlukama.

S uvažavanjem

Dr. Marko Samardžija, izv. prof., voditelj Katedre”¹¹

Podataka o tom da su postojali dogovori hrvatskih ustanova o pravopisnim načelima u Anić-Silićevu pravopisu – nema. Ipak, tri člana Katedre za suvremeni hrvatski književni jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu izravno su sudjelovala u izradbi Anić-Silićeva pravopisa: V. Anić i J. Silić kao autori i I. Pranjković kao ocjenjivač. (S. H.)

158. Jezik bez primjesa političkih diktata, ŠN, 3. travnja, 2001., str. 5.

Članak je izvještaj s predstavljanja Anić-Silićeva pravopisa. Ne razlikuje se od ostalih novinskih članaka s istom temom. (Vidi komentare **149.–155.**) (S. H.)

⁸ I izdanje Babić-Finka-Moguševa pravopisa iz 2000. nije prošlo bez dogovora – o pravopisnim se promjenama u tom izdanju raspravljalo na Vijeću za normu hrvatskoga jezika i Odjelu za hrvatski jezik MH. M. Samardžija član je tih tijela i sudjelovao je u raspravama.

⁹ Jezikovo 40. godišće, 1993. br. 3.–5. Članci su u pojedinim Jezikovim brojevima naslovljeni: Jezično povjerenstvo MH i hrvatski pravopis, O pripremanju pravopisnih načela, Uz odgovore na pismo Jezičnoga povjerenstva MH.

¹⁰ Sedma je MH koja je uputila dopis ostalim ustanovama.

¹¹ Jezik, god. 40., 1993., br. 4., str. 100.

159. S. Težak, Još o pravopisu, ŠN, 3. travnja, 2001., str. 12.

Ovaj se članak tematski naslanja na prethodni Težakov članak *Ne ću neću*. (Vidi komentar **133.** u 1. broju ovoga godišta.) S. Težak iznosi dodatne razloge zašto treba pisati ne ću i navodi slijed izdanja hrvatskih pravopisa od Partaševa Pravopisa jezika ilirskoga iz 1850. do 5. izdanja Babić-Finka-Moguševa iz 2000. Budući da se u članku govori o mijenama i prijelomima hrvatske pravopisne norme, posebice su izdvojeni oni pravopisi u kojima je došlo do bitnijih promjena. (S. B.)

Nastavit će se u sljedećem broju.

PITANJA I ODGOVORI

KONKLAVE ILI KONKLAVA KAO NORMATIVNO PITANJE

Izbor pape je prošao, a s njime i upotreba riječi *konklava* ili *konklave* pa se na prvi pogled pisanje o tome može činiti nepotrebnim. Ali samo na prvi pogled, jer raspravljajući o tome želim riješiti jedno načelno pitanje.

Pri određivanju jezične norme važnu ulogu ima jezična znanost, mnogi se na nju pozivaju i misle da je ona vrhovni sudac u svim jezičnim odredbama. U tome se prilično varaju. U pitanjima norme znanost je na drugom mjestu, na prvom je politika. Najprije treba odrediti što za normu želimo odabrati i što njome želimo postići, a to je izrazito političko područje, a tek onda određujemo normu. Kad sam objavio članak *Norma i politika* (Fokus, 17. 10. 2003.), neki su prigovarali osnovnim stavovima koje sam u tome članku iznio, a kad sam taj članak nepromijenjen unio u svoju knjigu *Hrvanja hrvatskoga*, opet prigovor da se taj članak nije trebao naći u knjizi jer da njime potkopavam prave temelje norme. Ponovno sam pročitao taj članak i ne vidim u njem išta što bih trebao mijenjati, trebao bih čak nešto i

dodati u istome smislu. Nije sad prilika za to, ali trebam reći da je de Saussure, otac suvremenoga jezikoslovlja, naučavao da je jezik arbitraran, a kad bismo to preveli na običan jezik, rekli bismo, po Klaiću, da to znači: 1. koji prosuđuje ne po pisanom zakonu, nego po osobnom uvjerenju, 2. svojevoljan, samovoljan, 3. približan, 4. koji se može odrediti ovako i onako, 5. presudan, mjerodavan. Mislim da time ne bismo mnogo iznevjerili de Saussurea, ali da bi za pravu ocjenu njegova shvaćanja bilo potrebno preciznije tumačenje de Saussurea, bar to da bismo za njegov arbitraran trebali reći konvencionalan, ali uzeti u obzir i njegovu tvrdnju da je jezik sustav znakova i u tome odnosu tražiti rješenja za konkretne probleme. Jasno, kad bismo s time htjeli izaći na čistac, bila bi potrebna potanja rasprava o tome, što ovdje nije prilika, ali se želim osvrnuti na značenje koje jezikoslovlje ima pri rješavanju konkretnih normativnih pitanja.

Kad bi znanost bila svemoćna u rješavanju normativnih pitanja, manje bismo se sporili o nekima od njih, ne bi bilo toliko nesloge koje ima među jezikoslovcima, ali znanost nije tako velika kako neki naglašavaju. Ni u jednoj struci, i kad je daleko od politike,